

LIRIKADA RAMZIY TASVIR VA SIMVOLIZM

Nusurov Usman Nusratovich

Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi,
Qarshi Xalqaro innovatsion universiteti o'qituvchisi

Email: usmannusurov@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada lirika janrida ramziy tasvir va simvolizmning nazariy asoslari hamda badiiy ifodadagi o'rni tahlil qilinadi. Unda ramz va simvol tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning lirik asarlarda qo'llanish xususiyatlari va poetik funksiyalari yoritiladi. Shuningdek, ramziy obrazlar orqali shoirning ichki kechinmalari, ruhiy holati va falsafiy qarashlarini ifodalash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida ramziy tasvir va simvolizm lirika janrining estetik ta'sirini kuchaytiruvchi hamda badiiy mazmuni chuqurlashtiruvchi muhim vosita ekanligi asoslab beriladi.

KALIT SO'ZLAR: lirika, ramziy tasvir, simvolizm, ramz, obraz, badiiy tafakkur, poetika, estetik ta'sir, lirik kechinma, badiiy ifoda

Lirika adabiyotning eng nozik va murakkab janrlaridan biri bo'lib, unda insonning ichki kechinmalari, ruhiy holati va subyektiv munosabati badiiy shaklda ifodalanadi. Aynan shu jihat lirika janrini boshqa adabiy turlardan ajratib turadi hamda unda tasvir vositalarining o'ziga xos tizimini yuzaga keltiradi.

Lirik asarlarda fikr va tuyg'ular ko'pincha bevosita emas, balki ramziy tasvirlar orqali ifodalanadi¹. Ramziy tasvir – bu muayyan predmet yoki hodisa orqali kengroq, ko'pincha umumlashgan va falsafiy ma'noni anglatish usuli bo'lib, u o'quvchini chuqurroq mushohada qilishga undaydi. Shu bois lirika janrida ramz va timsollar shoirning individual uslubini namoyon etuvchi muhim poetik vosita hisoblanadi.

Simvolizm esa adabiyotda alohida estetik yo'nalish sifatida shakllanib, unda borliqni bevosita tasvirlashdan ko'ra, uning ichki mohiyatini ochish ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bu yo'nalishda yaratilgan asarlarda obrazlar ko'p qatlamli ma'no yukiga ega bo'lib, ular orqali muallifning falsafiy qarashlari va ruhiy kechinmalari ifodalanadi.

Adabiyotshunoslikda ramz va simvol tushunchalari turli olimlar tomonidan turlicha talqin etilgan bo'lsa-da, ularning lirika poetikasidagi o'rni muhim ilmiy muammo sifatida qaraladi. Xususan, o'zbek va jahon adabiyotida ramziy obrazlar orqali inson ruhiyati, ijtimoiy muammolar va falsafiy g'oyalar keng yoritilgan⁹.

Mazkur maqolada lirika janrida ramziy tasvir va simvolizmning nazariy asoslari, ularning badiiy funksiyasi hamda poetik ifodadagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil etiladi.

Lirika janrida ramziy tasvir va simvolizm masalasi adabiyotshunoslikda muhim nazariy muammolardan biri sifatida o'rganilgan. Bu borada olib borilgan tadqiqotlar, avvalo, lirikaning subyektiv tabiati hamda unda obrazlarning ko'chma va ramziy xarakter kasb etishi bilan bog'liq

¹ Rasulov R. *Badiiy tafakkur asoslari*. – Toshkent: Fan, 2009. – B. 70.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

jihatlarni yoritishga qaratilgan². Tadqiqotchilar ramzni badiiy umumlashtirish vositasi sifatida baholab, uning shoir tafakkuri va individual uslubini ifodalashdagi rolini alohida ta’kidlaydilar.

Simvolizm masalasi esa ko‘proq jahon adabiyotshunosligi doirasida chuqur o‘rganilib, unda simvolning ko‘p qatlamli va barqaror ma’no tizimiga ega ekanligi qayd etiladi³. Bu yondashuvga ko‘ra, badiiy asarda tasvirlangan obrazlar faqat tashqi voqelikni emas, balki uning ortidagi falsafiy va ruhiy mohiyatni ochishga xizmat qiladi.

Struktural-semiotik tadqiqotlarda esa ramz va simvollar badiiy matnning ichki tizimi sifatida talqin qilinadi. Har bir ramziy obraz matnning umumiy mazmuni bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, u alohida emas, balki yagona badiiy struktura tarkibida ma’no kasb etadi.

O‘zbek adabiyotshunosligida ham mazkur masala yuzasidan olib borilgan ilmiy ishlarda ramziy tasvirlarning milliy-estetik xususiyatlari, ayniqsa, mumtoz va zamonaviy lirika misolida tahlil qilingan. Bu tadqiqotlarda an’anaviy timsollarning ma’no doirasi hamda ularning yangi davr talqinlari ochib beriladi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar lirika janrida ramziy tasvir va simvolizmning muhim poetik vosita ekanini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ularning zamonaviy talqini va individual ijoddagi qo‘llanish xususiyatlarini chuqurroq o‘rganish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Lirika janrida ramziy tasvir va simvolizm badiiy ifodaning eng muhim vositalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Lirik asarda shoir o‘z ichki kechinmalarini bevosita bayon qilish bilan birga, ularni turli obrazlar orqali ramziy shaklda ifodalaydi. Bu esa badiiy matnning mazmunini chuqurlashtiradi hamda uning estetik ta’sir kuchini oshiradi.

Ramziy tasvirning asosiy xususiyati shundaki, unda muayyan predmet yoki hodisa o‘zining bevosita ma’nosidan tashqari yana qo‘shimcha, ko‘pincha umumlashgan va falsafiy mazmunni anglatadi. Masalan, lirika asarlarida “yo‘l” obrazi inson hayoti va taqdirini, “tun” esa iztirob yoki ichki kechinmalarni ifodalashi mumkin. Bunday ramzlar orqali shoir o‘z fikrini ixcham, lekin ta’sirchan shaklda yetkazadi⁴.

Simvolizm esa ramziy tasvirning yanada murakkab shakli bo‘lib, unda obrazlar tizimli ravishda ko‘p qatlamli ma’no yukini o‘zida mujassamlashtiradi. Simvolik obrazlar ko‘pincha aniq bir ma’noga emas, balki turli talqinlarga ochiq bo‘ladi. Shu sababli simvolizmga asoslangan lirik asarlar o‘quvchidan faol tafakkur va chuqur mushohada talab etadi.

O‘zbek mumtoz lirikasida ramziy tasvir keng qo‘llanilib, an’anaviy timsollar orqali insoniy va ilohiy muhabbat, sadoqat, hijron kabi tushunchalar ifodalangan. Masalan, gul va bulbul obrazlari ishq va oshiq timsoli sifatida talqin etilgan. Bu ramzlar orqali shoirlar nafaqat shaxsiy tuyg‘ularni, balki umuminsoniy g‘oyalarni ham ifodalashga erishganlar.

² Quronov D. *Adabiyotshunoslikka kirish*. – Toshkent: Akademnashr, 2012. – B. 145.

³ Losev A. F. *Problema simvola i realisticheskoye iskusstvo*. – Moskva: Iskustvo, 1976. – S. 52.

⁴ Karimov N. *Adabiyot nazariyasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008. – B. 110.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

Zamonaviy o‘zbek lirikasida esa ramziy tasvirlar yangi mazmun bilan boyib, ijtimoiy va falsafiy muammolarni yoritishga xizmat qilmoqda. Shoirlar ramzlar orqali inson ruhiyati, jamiyatdagi ziddiyatlar va davr muammolarini ifodalashga intiladilar. Bu esa lirika janrining badiiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi va uning zamonaviy talqinlarini yuzaga keltiradi.

Shunday qilib, lirika janrida ramziy tasvir va simbolizm nafaqat badiiy bezak vositasi, balki mazmunni chuqurlashtiruvchi, o‘quvchini mushohada qilishga undovchi muhim poetik unsur sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, lirika janrida ramziy tasvir va simbolizm badiiy tafakkurning muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ular orqali shoir o‘z ichki kechinmalari, ruhiy holati va falsafiy qarashlarini bevosita emas, balki ko‘chma va ko‘p qatlamli ma’nolar orqali ifodalash imkoniga ega bo‘ladi¹.

Ramziy tasvir lirik asarning mazmunini chuqurlashtirib, uni ixcham va ta’sirchan shaklda yetkazishga xizmat qilsa, simbolizm esa obrazlar tizimi orqali badiiy matnga kengroq, universal mazmun bag‘ishlaydi². Shu jihatdan, ramz va simvollar nafaqat estetik vosita, balki badiiy fikrni ifodalashning samarali usuli sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbek mumtoz va zamonaviy lirikasini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ramziy obrazlar har bir davrda o‘ziga xos ma’no kasb etib, shoirning individual uslubi va davr ruhini aks ettiradi³. Bu esa lirika janrining badiiy imkoniyatlari keng va serqirra ekanligini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, ramziy tasvir va simbolizmni chuqur o‘rganish badiiy matnni to‘g‘ri talqin etish, uning yashirin ma’nolarini anglash hamda shoir ijodining ichki mohiyatini ochishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelgusida bu yo‘nalishda olib boriladigan tadqiqotlar lirika poetikasining yangi jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Quronov D. *Adabiyotshunoslikka kirish*. – Toshkent: Akademnashr, 2012. – 320 b.
2. Karimov N. *Adabiyot nazariyasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008. – 240 b.
3. Rasulov R. *Badiiy tafakkur asoslari*. – Toshkent: Fan, 2009. – 192 b.
4. Lotman Yu. M. *Struktura xudozhestvennogo teksta*. – Moskva: Iskusstvo, 1970. – 384 s.
5. Losev A. F. *Problema simvola i realisticheskoye iskusstvo*. – Moskva: Iskusstvo, 1976. – 367 s.
6. Vinogradov V. V. *Problemy poetiki*. – Moskva: Nauka, 1976. – 520 s.
7. Jakobson R. *Selected Writings: Word and Language*. – The Hague: Mouton, 1985. – 700 p.